

*Джунь Софія Вікторівна,
курсант навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Дорощук Ніна Олександрівна,
професор кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент*

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНСЬКОЇ СПІЛКИ – КВІНТЕСЕНЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ УКРАЇНСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ ХІХ-ХХ СТОЛІТТЯ

Декларація принципів Української Гельсінської спілки була ухвалена в 1988 році та стала апогеєм боротьби Української опозиції проти радянського режиму. Численні факти порушення прав і свобод людини в Україні не фіксувались у міжнародних договорах чи на міжнародних засіданнях, світ про них не знав. Тому звернення Української Гельсінської спілки до світової громадськості є важливим у дослідженні питання реалізації права нашої нації на самовизначення.

Основоположні документи Української Гельсінської спілки були оприлюднені на одному з громадських мітингів у Львові біля пам'ятника Іванові Франкові 7 липня 1988. Цими документами є: Декларація принципів Української Гельсінської спілки та Статутні принципи Української Гельсінської спілки. Їх появі передувало «Звернення Української Гельсінської спілки до української та світової громадськості». Отже Українська Гельсінська спілки мала на меті інформувати як світову громадськість, так і український народ про порушення його основоположних прав, які були передбачені 1 ст. Ратифікованого Радянським Союзом міжнародного Пакту про громадянські і політичні права. Попри те, що пакт мав обов'язкову юридичну силу для держав, які його ратифікували, Радянський Союз систематично порушував узяті на себе міжнародно-правові зобов'язання. Метою ж діяльності організації було відновлення української державності та перетворення СРСР на конфедерацію незалежних держав [1 с.10].

Декларація принципів Української Гельсінської Спілки є надзвичайно важливим документом української політичної думки, вона безсумнівно стала орієнтиром дій українського національно-визвольного руху кінця ХХ століття. Про підготовку цього документа повідомляв Виконавчий комітет спілки ще в березні 1988 року [2]. Його прийняття планувалось на 1 липня 1988 на Загальних Зборах, але роботу над текстом було завершено дещо пізніше. Написана В'ячеславом Чорноволом та братами Михайлом і Богданом Горинями, Декларація принципів УГС являє собою документ у вигляді 13 машинописних сторінок. Документ розпочинається Преамбулою, у якій цитується ст.1 міжнародного пакту про громадянські і політичні права: «Всі народи мають право на самовизначення. В силу цього права вони вільно

встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток» [1, с.9]. Цю статтю можна назвати основоположною у діяльності УГС, адже ця організація була створена насамперед для захисту прав націй на самовизначення. Чому ж свобода нації така важлива й чому про право на самовизначення згадується одразу в Преамбулі?

Реалізація прав і свобод людини і громадянина є неможливою без забезпечення прав нації. Ця теза знайшла відображення в Декларації принципів Української Гельсінської спілки, де захист прав людини розглядався у нерозривному зв'язку з правом українського народу на національне самовизначення. У Конституції СРСР та, відповідно, конституціях союзних республік було закріплено широкий перелік прав і свобод людини, однак Радянський Союз у своїй практиці неодноразово порушував ці норми. Відповідно до ст. 72 Конституції СРСР 1977 року за кожною союзною республікою зберігалось право вільного виходу зі складу СРСР. Однак ця норма була лише декларативною. Керівництво Радянського Союзу ніби «забувало» про існування різноманіття націй, що проживали на теренах держави.

Саме тому Декларація принципів УГС чітко і ясно засвідчувала: національне питання в СРСР й УРСР є однією з ключових проблем, зумовлених відсутністю суверенного уряду, практиками етноциду, денаціоналізації тощо. Автори Декларації принципів УГС заявляють про себе як опозиційну силу українського народу: «без альтернативних, опозиційних (в цілому чи в окремих питаннях) до політики уряду і правлячої партії організацій дійсне забезпечення прав людини і нації неможливе» [1, с.10].

Першим і головним принципом Декларації була боротьба за незалежність: «УГС вважає, що відновлення української державності, яка сьогодні існує тільки на папері, було б основною сталою гарантією забезпечення економічних, соціальних, культурних, громадянських та політичних прав як українського народу, так і національних меншостей, що живуть на території України» [1, с.10]. Декларація засвідчувала про прагнення УГС до співпраці з українською еміграцією за кордоном та з усіма українцями, що проживають у межах інших республік СРСР. Суверенна Україна, згідно з Декларацією принципів УГС, повинна мати своє представництво в інших країнах, сьогодні це посольства та консульства. Також визначалося поняття «громадянство України», яке набували б особи, які вільно володіють українською мовою, яка повинна мати статус державної, а також проживають на території України не менше 10 років.

Спосіб досягнення зазначених цілей визначався в десятому пункті Декларації, і якому зазначено: «передача фактичної влади в Республіці із рук Компартії «в руки обраних демократичним шляхом Рад народних депутатів». Отже, в Декларації принципів Української Гельсінської спілки не лише встановлювались цілі й мета, а й наголошувалося на законному, демократичному способі досягнення поставлених задач.

Декларація принципів УГС була не просто програмним документом, але квінтесенцією національної свідомості українства, вагомим етапом

організаційного становлення української опозиції та української політології. В умовах тоталітарного режиму Українська Гельсінська спілка була готова відкрито заявляти про порушення прав і свобод нації, про необхідність вирішення національного питання і способи його вирішення. Це прогресивний документ, який став основою творення сучасної незалежної України.

Список використаних джерел

1. Основоположні документи Української Гельсінської Спілки / Передр. закорд. представництва Української Гельсінської Спілки. Нью-Йорк, 1989. 24 с.
2. Русначенко Анатолій. Декларація принципів УГС: плани і здійснення/нездійснення / Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/dopovidi/konferenciya-ugs/deklaraciya-pryncypiv-ugs-planu-i-zdiysnnnyanezdiysnennya>

*Джунь Софія Вікторівна,
курсант навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
Кривицький Юрій Віталійович,
завідувач кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ДЕРЖАВА, КОМУНІКАЦІЯ І ДЕМОКРАТІЯ: ДИЛЕМИ КОНТРОЛЮ ІНФОРМАЦІЇ ТА СВОБОДИ СЛОВА

Кожна особа має право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань відповідно до ст. 34 Конституції України. Водночас держава здійснює заходи з контролю та моніторингу інформації, що поширюється засобами масової комунікації, особливо державними. Такий контроль реалізується у сферах культури, освіти, публічної інформації тощо й ґрунтується на чинному законодавстві. Однак у філософському вимірі поняття «контроль» і «свобода» демонструють певну суперечливість. Сам термін «контроль» передбачає певні межі свободи, що може виглядати як заперечення конституційних гарантій. Утім, їх співіснування є значно складнішим явищем, і завдання держави полягає у пошуку оптимального балансу між правом на свободу слова та необхідністю інформаційної безпеки. Це особливо актуально в умовах воєнного стану, коли контроль посилюється, а права й свободи можуть тимчасово обмежуватися задля захисту держави.

В «Юридичній енциклопедії» за редакцією Ю.С. Шемшученка свободу